

24. BALTIJAS ZINĀTŅU VĒSTURES KONFERENCE TALLINĀ UN BALTIJAS ZINĀTŅU VĒSTURES UN FILOZOFIJAS ASOCIĀCIJAS 20. GADSKĀRTA

Jānis Stradiņš

Tallinā, 2010. gada 8.–9. oktobrī, notika 24. Starptautiskā Baltijas zinātņu vēstures konference, kurā piedalījās zinātņu vēsturnieki no Igaunijas (20 referāti), no Latvijas (16 referāti) un Lietuvas (11 referāti), no Somijas (seši referāti), no Krievijas (trīs referāti), no Ukrainas (divi referāti), no Vācijas (divi referāti) un no Francijas (viens referāts), bija arī četras posteru prezentācijas. Pavisam nolasīja 64 referātus no 89 pieteiktajiem, kuru tēzes tika publicētas krājumā *“Historiae Scientiarum Baltica 2010”* (143 lpp.) Tāda būtu oficiālā statistika par šo kārtējo konferenci, kuru rīkošana tika aizsākta Rīgā 1958. gadā un kuras notiek pamīšus Latvijā, Igaunijā un Lietuvā. Šo konferenču galvenā organizatore skaitās Baltijas zinātņu vēstures un filozofijas asociācija, kas 2010. gada 29. oktobrī atskatījās uz savas dibināšanas 20 gadiem, tādēļ šajā konferencē tika atzīmēta arī asociācijas jubileja.

Līdzšinējās Baltijas zinātņu vēstures konferences parasti tikušas sarīkotas kādā no senajām augstskolām (Tartu vai Viļņas universitātē, Rīgas Politehniskajā institūtā, resp. Rīgas Tehniskajā universitātē), šoreiz konferenci rīkoja samērā jaunajā Tallinas Tehniskajā universitātē, resp. tās Tallinas ekonomikas un biznesa vadības augstskolas modernajā ēkā, kas neatrodas tieši Tallinā, bet tās priekšpilsētā Mustamē pie pašas Nimmes (kur savulaik rīdzinieks V. Caps izgudroja minifotoaparātu *“Minox”*). Tādēļ konferences dalībniekiem bija iespēja mazliet iepazīties ar akadēmisko pilsētīņu, tās jaunbūvēm un dzīves ritumu. Cita konferences īpatnība bija tā, ka tajā daudz plašāk nekā iepriekšējās bija pārstāvēta zinātnes filozofija un metodoloģija, jo konferences rīcības komitejas priekšsēdētājs Tallinas Tehniskās universitātes profesors Pēters Mīrseps juniors ir speciālists zinātnes filozofijā. Konferences darbs ritēja divās ple-

nārsēdēs un vairākās sekcijās (zinātnes filozofija un metodoloģija; medicīnas vēsture un muzeoloģija; dabzinātņu un matemātikas vēsture; tehnoloģijas un inženierzinātņu vēsture; sociālo, humanitāro un pedagoģijas zinātņu vēsture). Referentu skaitā bija gan atzīti profesionāļi, gan arī — kā jau šajās Baltijas konferencēs ierasts — amatierzinātnieki un novadpētnieki, referātu tematika bija diezgan raiba, taču kopumā konference, referāti, spraigās debātes un dalībnieku savstarpējie kontakti sniedza daudz jaunu konkrētu faktu un atziņu. Patīkami atzīmēt, ka dalībnieku vidū bija arī gados jauni cilvēki, kas liecina par pakāpenisku paaudžu maiņu Baltijas zinātņu vēstures pētītāju aprindās, īpaši Igaunijā.

Konferenci atklāja Tallinas Tehniskās universitātes rektors profesors Andress Kévalliks, kurš raksturoja savas augstskolas vēsturi un īpatnības, bet tematiskos ievadvārdus sacīja šīs pašas universitātes filozofijas profesors Pēters Mīrseps — konferences rīcības komitejas priekšsēdētājs. Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas prezidents konferences rīkošanas laikā joprojām skaitījās akadēmiķis Jāks Āvikso, bijušais Tartu universitātes rektors un pašreizējais Igaunijas aizsardzības ministrs, taču ministra pienākumu pildīšanas dēļ viņš nevarēja konferencē piedalīties.

Pirmajā plenārsēdē lekciju nolasīja prof. Jozs Alģimants Krikštopaitis (Viļņa) par Baltijas intelektuālo kopību, uzsverdams, ka vairāk ir jāakcentē reģionālās lokālās Baltijas kultūras vienreizīgums un tās ģeopolitiskais nozīmīgums Eiropas vēstures kontekstā. Igaunija, Latvija un Lietuva nedrīkst ielēgties tikai savos individuālos kultūras un vēstures lokos, jo šāda šaura pieeja manifestētu tās, referenta vārdiem runājot, kā "pseidovalstis ar pretenzijām uz neatkarību". Pētāmo valstu lokā jāiekļauj arī Somija, kas, līdzīgi Baltijas valstīm, 19.–20. gs. ilgstoši bijusi Krievijas impērijas sastāvā. Šī pazīme atšķir Somiju no citām Ziemeļvalstīm un tuvina Baltijas valstīm. Radoša doma mazā valstī bieži ir

grūti īstenojama, toties lielākas izredzes gūt panākumus globālā vai Eiropas mērogā ir, darbojoties valstu grupā. Kā soli šajā virzienā J. Krikštopaitis mudina uz kopējas Baltijas zinātņu vēstures aprakstīšanu un atsaucas uz ilgtermiņa norisēm Baltijas zinātņu vēstures kopības veidošanā un zināšanu akumulēšanā. Profesora Ēro Lones (Tartu/Tallina) lekcijā raksturots zinātņu vēstures kā disciplīnas nozīmīgums zinātnes filozofijai. 20. gs. pirmajā pusē tradicionālās zinātnes filozofijas centrālais jautājums ir bijusi zinātnes un reliģijas delimitācijas problēma, jo zinātne Rietumu izpratnē kopš 17. gs. itin kā pastāvēt ārpus reliģijas. Šī zinātnes atdalīšana no reliģijas izraisa agresīvus uzbrukumus no kristīgo konfesiju puses, īpaši ASV, tādēļ jāmeklē saistība šo jomu starpā, lai izvērtētu, kāpēc tradicionāli argumenti nav īpaši iedarbīgi. Autors pārmet zinātnes filozofijai, ka tā ir neatbilstīga zinātnei un sterila. Autors analizē zinātnes filozofijas kā īpašas disciplīnas sterilitātes cēloņus, uzsverot, ka zinātnes filozofija jāsaista ar zinātņu vēsturi, piemērus meklēdams īpaši bioloģijas zinātņu vēsturē.

Zinātnes filozofijas un metodoloģijas sekcijā dominēja Igaunijas zinātnes filozofu referāti, bija arī daži referāti no Lietuvas un Somijas, Latvijas zinātnieki šajā sekcijā nebija pārstāvēti. Jāizceļ prof. P. Mīrsepa referāts par zināšanu jēdzienu zinātnē un nezinātnē un Dr. L. Nepinena referāts par eksakto zinātņu nepietiekamību dabas izpratnei.

Tāpat kā iepriekšējās Baltijas konferencēs, dalībnieku un referātu skaita ziņā plašākā bija medicīnas vēstures un muzeoloģijas sekcija. Tematika skāra gan etnomedicīnas problēmas — par balzamēšanas tradīciju senajā Lietuvā un lietuviešu etnomedicīnas principiem un paveidiem (A. E. Bogdanavičius, Kauņa), gan par aptieku un ārstniecības saistību Lietuvā (V. Gudīene, Viļņa), gan par drogu tirgotavām Latvijā 20. gs. sākumā (B. Mauriņa, V. Šidlovskā, I. Smiltene, Rīga), gan par anatomijas kolekcijām Tērbatas universitātē (J. un T. Kasmeli, Tartu), gan par

medicīnas muzejiem vecajā Viļņas universitātē 1775.–1842. g. (R. Kondrats, Viļņa). A. Konradi un L. Sorokina (Pēterburga) nolasīja referātu par Pēterburgas zinātnieku un klīnicistu ieguldījumu hipertoniālas izpētē, bet prof. J. Salaks (Rīga) par ievērojamā krievu mediķa Nikolaja Pirogova materiāliem P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā un šī zinātnieka 200 gadu jubilejas atzīmēšanu Rīgā. Starp citu, drīz pēc konferences bij. Rīgas Kara hospitāļa teritorijā tika atklāta J. Strupuļa veidota piemiņas plāksne Pirogovam (operējis Rīgā 1835. g.). Ukrainu zinātņu vēsturnieki J. Duplenko un Ņ. Kočubeja (Kijeva) apcerēja gerontologa Z. G. Frenkeļa (1869–1970) studiju gadus Tartu universitātē. I. Lībiete (Rīga) analizēja šizofrēnijas ārstēšanu Sarkankalna slimnīcā 20. gs. 30. gados, bet V. Kuzņecovs (Rīga) iztīrīja motivāciju, kādēļ tikusi noņemta bruņota apsardze Rīgas Aleksandra Augstumu slimnīcā 1856. gadā (vai tas darīts humānu apsvērumu vārdā). M. Pozemkovska un A. Viksna (Rīga) raksturoja Latvijas Medicīnas vēstures asociācijas darbību 1990.–2010. gadā, bet A. Viksnas un S. Savenko (Rīga) referāts bija veltīts Rīgas medicīnas profesoru personībām un viņu darbošanās analīzei.

V. Miežutavičiute referēja par Viļņas dzemdību iestādes 200 gadiem (dib. 1809), izvirzīdama hipotēzi, ka pēc tās parauga līdzīga institūcija sešus mēnešus vēlāk iedibināta arī Parīzē (pēc Napoleona uzturēšanās Viļņā).

Dabzinātņu un matemātikas vēstures sekcijā referāti bija veltīti nesen iznākušajai enciklopēdijai “Bioloģija Pēterburgā, 1703–2008” (A. Fedotova, Pēterburga), Tērbatas Veterinārīnstitūta dibinātājam Pēterim Jeseņam (N. Beregoja, Pēterburga), kā arī Fedora Buholca devumam mikoloģijā un fitopatoloģijā (V. Gamalija, Kijeva). Piebildīsim, ka F. Buholcs 1897.–1918. g. darbojās arī Rīgas Politehniskajā institūtā, bija viens no šī institūta vadošajiem zinātniekiem, arī lauksaimniecības nodaļas dekāns un institūta vicedirektors,

bet Tērbatas Veterinārīnstitūts labi zināms arī Latvijā kā pirmā Latvijas veterinārmediķu sagatavošanas vieta. Pieminams arī referāts par pirmo Lietuvas ķīmiķu konferenci 1958. gadā, ko nolasīja profesors Mudis Šalkausks (Viļņa), kurš dzimis Rīgā. Īpaši jāatzīmē prof. L. Klimkas referāts par Viļņas astronomiskās observatorijas direktoru Georgu Sableru, J. Banioņa (Viļņa) referāts par lietuviešu matemātiķi Zigmu Žemaiti un J. Pulkinena (Oulu, Somija) referāts par somu zinātnieka A. I. Virtanena, Nobela prēmijas laureāta, darba metodēm, kas ļāva veikt viņam zinātniskus atklājumus.

Tehnoloģijas un inženierzinātņu vēstures sekcijā, citu starpā, tika nolasīti I. Šperbergas, I. Grosvalda un U. Alkšņa (Rīga) referāts par porcelāna vēsturi Rīgā un A. Rupļa (Rīga) referāts par krievu zinātnieka N. Šilova un viņa līdzgaitnieces akadēmiķes L. Liepiņas devumu N. Zeļinska konstruētās gāzmaskas darbības teorētisko pamatu un praktisko lietojumu atklāšanā. Igaunņu un somu vēsturnieku darbi bija veltīti gan inženiergrafikas attīstībai, gan Somijas universitāšu pētnieku darbībai tehnoloģiju komercializācijā, gan velosipēdu vēsturei 19. gs. Igaunijā, tāpat igauņu tehniskās valodas izstrādei un tās lomai inženieru domāšanas attīstībā.

Sociālo, humanitāro un pedagoģisko zinātņu vēstures sekcijā J. Basarginas (Pēterburga) referāts bija veltīts Pēterburgas Zinātņu akadēmijai un klasiskās izglītības tapšanai Krievijā, bet Toms Ķikuts (Rīga) veltīja referātu interesantai tēmai — dažādas pieejas vēsturei kā politisks instruments, salīdzinādam nacionālromantisko un kreisi orientēto intelektuāļu idejiskās ievirzes Latvijā 1890.–1910. gadā. Noteikti izceļams pazīstamā latviešu valodnieka, Valsts valodas komisijas priekšsēdētāja prof. Andreja Veisberga referāts par triju Baltijas nāciju leksikogrāfijas vēsturisko salīdzinājumu no 17. gs. līdz 19. gs. Referātā raksturota igauņu, latviešu un lietuviešu daudzvalodu vārdnīcu sastādīšanas prakse, kas visām trim tautām sāka gandrīz

vienlaikus. Atmosdā laikā parādījās paštautu valodnieki, kuri popularizēja dzīvās tautiskās valodas tradīcijas, bet 19./20. gs. mijā tapa pirmās enciklopēdijas (konversācijas vārdnīcas) un svešvārdu vārdnīcas. Neatkarības posmā tika izdotas ļoti dažāda tipa vārdnīcas, visas Baltijas tautas šajā aspektā iegāja starptautiskā aprītē. Prāvu skaitu saturīgu referātu nolasīja RTU Humanitāro zinātņu institūta vadošā pētniece Dr. Alīda Zigmunde, referējama gan par slaveno tautsaimnieku un statistiķi Etjenu Laspeiresu, kas bija darbojies kā Tērbatas universitātē, tā arī vecajā RP, gan par vācu pedagoģijas zinātnes reformētāju Hūgo Gaudīgu un viņa īslaicīgo uzturēšanos Rīgā (1922), gan arī par Tērbatas universitātes zinātnieku mēģinājumu 1838. g. piesaistīt Kurzemes Literatūras un mākslas biedrību kopējas zinātņu biedrības izveidošanai, kas aptvertu gan Tērbatas, gan arī Rīgas, Jelgavas un Pēterburgas vāciski runājošo zinātnieku kopību Nikolaja I laikmetā. Taču iecerētā pirmā sanāksme Tērbatā 1839. g. jūnijā nenotika un galu galā viss projekts pajuka. Īpaši nozīmīgs bija K. Bēra muzeja vadītāja Dr. E. Tammiksāra (Tartu) referāts par Antarktīdas kontinenta atklāšanas problēmu un tās atspoguļojumu zinātniskajā literatūrā, atstājot diskutablu Igaunijā dzimušā F. Belingshauzena ekspedīcijas prioritāti šī kontinenta atklāšanā un akcentējot vairāk vācu un britu ekspedīcijas uz Dienvidpolu. Vairāki referāti šajā sekcijā bija veltīti arī grāmatniecības un valodniecības vēsturei Baltijā.

Noslēguma plenārsēdē, kas notika prof. P. Mīrsepa vadībā, tika noklausītas divas lekcijas — prof. Kloda Debrī (*Debrus*) un prof. Jāņa Stradiņa lekcijas, kam sekoja Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas plenārasamblejas diskusija un prezidējošās puses pilnvaru nodošana Lietuvai.

Bija paredzēta arī J. Stradiņa un A. Dravenieces lekcija par Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas saistību ar Baltiju, taču to nenolasīja laika trūkuma dēļ; lekciju paredzēts iespiest konferences darba krājumā.

Profesors Klods Debrī (Parīze, *École Normale Supérieure*) lekciju veltīja zinātni un normatīvitātei, analizēdams Huserla, Vitgenšteina un seno grieķu matemātiķu-ģeometru idejas. Viņš izēīmēja pašreizējos ceļus un risinājumus cilvēku normatīvitātes būtības un avotu meklējumos.

Jānis Stradiņš savā lekcijā sniedza ziņas par Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācijas (BZVFA) pirmsākumiem, jo pie šīs asociācijas šūpuļa viņš ir stāvējis pirms 20 gadiem, 1990. gadā. Šis notikums iekļāvās “dziedošās revolūcijas” un triju Baltijas valstu neatkarības atgūšanas procesā, tādēļ arī sniedzam īsu asociācijas ģenēzes apstākļu izklāstu.

Ar pašu pirmo sanākumi Rīgā 1958. gada jūnijā (kas notika pēc prof. Paula Stradiņa ierosmes) aizsākās Baltijas zinātņu vēstures konferenču tagad jau 52 gadus ilgā tradīcija vispār. Tas notika Hruščova atkušņa gaisotnē, turpinājās Baltijai nelabvēlīgā laikmetā un lielā mērā ļāva uzturēt kopību arī “kalpības gados”. Visās trijās Baltijas republikās tika izveidotas Padomju Dabzinātņu un tehnikas vēsturnieku Nacionālās apvienības republikāniskās nodaļas, un pētījumus koordinēja gan “pa horizontāli” (triju Baltijas republiku ietvaros), gan “pa vertikāli” (ar Maskavas vadošo kolēģu līdzdalību). Baltijas pārstāvji kopš 1965. gada aktīvi piedalījušies kā PSRS delegāti starptautiskajos zinātņu vēstures kongresos (Varšavā–Krakovā, Maskavā, Tokiō–Kioto, Bukarestē, Ēdinburgā u.c.) un tāpat starptautiskos medicīnas vēstures kongresos.

Jau padomju režīma gados nostiprinājās arī pašu nacionālās zinātņu vēsturnieku apvienības un Baltijas republiku “horizontālie sakari”. Līdz 1987.g. tika sarīkotas 15 Baltijas zinātņu vēstures konferences pamišus Rīgā, Tartu vai Tallinā, Viļņā un Kauņā, iznāca kopēja rakstu krājuma “*Iz istoriji jestestvoznaniija i tehniki Pribaltiki*” desmit sējumi, “*Iz istoriji mediciny*” 19 sējumi, tika izdibināti nozīmīgi fakti par dabzinātņu un tehnikas pagātņi Baltijā. Konferenču gaitā

vērienīgi atzīmētas Viļņas un Tartu universitātes, Rīgas Politehniskā institūta, Jelgavas Pētera akadēmijas jubilejas. Šajos pasākumos bija iesaistījušies arī Maskavas un Pēterburgas zinātņu vēsturnieki, vairāki Polijas, VDR, Somijas, Bulgārijas kolēģi.

Gorbačova laikā Baltijas zinātņu vēsturniekiem radās iespēja iziet starptautiskā arēnā jau patstāvīgi. Un te nu iniciatori nāca no Igaunijas puses, no Tallinas — prof. Karls Sīlivasks, doktori Karls un Helle Martinsoni. 1988. gada pašā sākumā radās doma dibināt Baltijas zinātņu vēsturnieku koordinatīvu komiteju, kas drīkstētu uzturēt neatkarīgus sakarus ar ārzemju kolēģiem un ārvalstu zinātņu vēstures organizācijām. Šādu ierosinājumu iesniedza Baltijas padomju republiku Zinātņu akadēmiju prezidijiem un Padomju Zinātņu vēstures un filozofijas Nacionālajai komitejai Maskavā. Akceptu pirmā deva Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vadība 1988. gada 11. februārī. Taču drīz pēc tam sākās vētrains politiski notikumi Baltijas republikās, cīņa par ekonomisko un politisko neatkarību, kas beidzās ar neatkarības atjaunošanu, attiecīgo deklarāciju pieņemšanu 1990. gada pavasarī. Zinātņu vēstures problēmas nokļuva kā marginālas, un kādus pāris gadus tālākvirzības nebija.

1990. gada 29. oktobrī Rīgā, Latvijas Organiskās sintēzes institūta zinātniskajā padomē notika Helles Martinsones doktora disertācijas (habilitētā doktora) aizstāvēšana par ķīmijas zinātnes un ķīmiskās rūpniecības attīstību Igaunijā — fundamentālu, problēmorientētu darbu ar ievirzi arī nākotnē. Kā viens no oficiālajiem oponentiem uzstājās vēsturnieks prof. K. Sīlivasks, no Maskavas oponents bija vadošais ķīmijas vēsturnieks prof. Jurijs Solovjovs, no Rīgas — profesore Marija Šimanska, aizstāvēšanas sēdē piedalījās arī Sergejs Kara-Murza, pašreiz ļoti pazīstams kreisā spārna krievu zinātnieks politologs. Izmantojot tik prominentu auditoriju, nolēmām pēdīgi oficiāli dibināt iecerēto Baltijas zinātņu vēstures un filozofijas koordi-

nācijas komisiju un pat pašu asociāciju, jo Baltijas valstis jau bija pasludinājušas savu neatkarību no PSRS. Tika uzaicināts arī toreizējais Lietuvas Dabzinātņu un tehnikas vēstures asociācijas priekšsēdētāja vietnieks prof. J. A. Krikštopaitis no Viļņas un piesaistīts nesen apstiprinātais Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktors doc. Kārlis Arons.

H. Martinsones disertācijas aizstāvēšana notika no rīta, bet pievakarē visi Baltijas pārstāvji pulcējās P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā. Uz dibināšanas asambleju bija sanākuši 33 Latvijas, Lietuvas un Igaunijas dabzinātņu, tehnikas un medicīnas vēstures pārstāvji. Kopējās darbības pamatvirzienus izgaismoja J. Stradiņš, bet prof. K. Sīlivasks nolasīja lēmumprojektu par BVZFA dibināšanu un J. A. Krikštopaitis informēja par Viļņā iecerētās 16. Baltijas zinātņu vēstures sagatavošanas gaitu. K. Arons runāja par medicīnas vēstures pētījumu pašreizējo situāciju Baltijas republikās un sadarbību ar Rietumberlīnes medicīnas vēsturniekiem. Debatēs uzstājās arī Karls Martinsons, Tālvāldis Vilciņš, Jānis Kristapsons, Marija Šimanska.

Diskusijas gaitā iezīmējās viedoklis, ka jaunajai asociācijai jāapvieno ne tikai zinātņu vēsturnieki, bet arī speciālisti zinātnes filozofijas un metodoloģijas jomā. Tāpat diskusija izraisījās, vai asociācijas kompetencē būtu arī humanitāro un sociālo zinātņu vēsture. Nolēma, ka šīs nozares jāaplūko, ciktāl tās skar zinātnes centru (universitāšu, zinātņu akadēmiju, institūtu u. tml.) kopējo vēsturi, bet ne atsevišķi, jo Starptautiskā Zinātņu vēstures savienība šīs jomas neierindo zinātņu kategorijā līdzās dabas un eksaktajām zinātnēm. Vēlāk, neatkarības apstākļos pieaugot nacionālo zinātņu lomai, šo viedokli revidēja.

Asambleja vienbalsīgi pieņēma komunikē par asociācijas dibināšanu, kurā iekļauti sekojoši atzinumi:

1. Uzskatīt Baltijas valstu zinātņu vēstures un filozofijas asociāciju (BVZFA) par nodibinātu, Asociāciju veido visas trīs pašreiz

- pastāvošās atsevišķu republiku dabzinātņu vēsturnieku asociācijas un to reģistrētie biedri (tolaik ap 400);
2. Katra nacionālā asociācija saglabā savu neatkarību un pilnīgu rīcības brīvību, taču īsteno sadarbību un sniedz informāciju par savu darbību;
  3. BZVFA uztur zinātniskus un cita veida sakarus ar citu valstu radnieciskām asociācijām un iestājās Starptautiskajā Zinātņu vēstures un filozofijas savienībā (IUHPS) kā vienots vesels (patiešām šādā kārtā to uzņēma par locekli IUHPS kongresā Saragosā 1993. g., jo triju valstu apvienība, cita starpā, arī atvieglina biedru naudas maksājumus savienībai);
  4. BZVFA sastāv no triju valstu attiecīgo asociāciju priekšsēdētājiem, priekšsēdētāju vietniekiem un zinātniskiem sekretāriem. Komiteja bāzējas pēc kārtas tajā republikā, kur bijusi kārtējā Baltijas zinātņu vēstures konference, kas notiek regulāri ik pēc 2–3 gadiem. Prezidējošās republikas asociācijas priekšsēdētājs uz šo termiņu ir arī BZVA prezidents;
  5. BZVA katrā Baltijas konferencē informē par paveikto un saņem ieteikumus darbības nākamajam posmam;
  6. Savu mērķu sasniegšanai Asociācija turpina regulāri noturēt Baltijas zinātņu vēstures konferences; organizē kopējas konferences, simpozijus un apspriedes par atsevišķu zinātņu disciplīnu, zinātnisko iestāžu un biedrību vēsturi, kā arī par zinātniecības vispārējām problēmām (zinātnes filozofija, zinātņu metodoloģija un socioloģija, “zinātnes politika” u.c.); organizē kopēju publikāciju izdošanu par zinātņu vēsturi; veicina tādu publikāciju parādīšanos ārvalstīs, kas skar Baltijas dabaszinātņu un tehnikas vēsturi, izgaismo Baltijā strādājušo vai Baltijā dzimušo zinātnieku devumu pasaules zinātnei; nostiprina kontaktus ar citu valstu zinātniekiem, piedalās starptautiskos kongresos un konferencēs par zinātņu un medicīnas

vēsturi, zinātnes filozofiju un metodoloģiju, sadarbojas ar organizācijām, kas pēti Baltijas problēmas. Piedaloties visu triju Baltijas republiku medicīnas vēsturnieku biedrību pilnvarotajiem pārstāvjiem Rīgas asamblejā, tika nodibināta arī Baltijas medicīnas vēstures asociācija, kuru BZVA iekļāva kā autonomu sastāvdaļu. No medicīnas vēsturniekiem dibināšanas asamblejā piedalījās V. Kalnins (Igaunija) un V. Siūdikis (Lietuva). Baltijas medicīnas vēstures asociācija sprauda tos pašus mērķus, ko BZVA, tikai savā jomā un arī vēlējās tikt uzņemta par pilntiesīgu locekli Starptautiskajā medicīnas vēstures biedrībā. Tika ievēlēta BZVA vadība (ar Medicīnas vēstures asociācijas līdzdalību), par pirmo prezidentu kļuva J. Stradiņš (Latvija), par viceprezidentiem J. A. Kriķstovaitis (Lietuva) un K. Sīlīvaskis (Igaunija), par Baltijas Medicīnas vēstures asociācijas prezidentu — K. Ē. Arons.

Visumā asociācijas pamatprincipi un struktūra ir palikuši tie paši visus šos 20 gadus. Tie mainīti tajā ziņā, ka par prezidentu tagad kļūst tās valsts pārstāvis, kas organizē nākamo Baltijas zinātņu vēstures konferenci. Tāpat neiznāk centralizēti krājumi par zinātņu vēsturi, jo tādas izdod katra valsts lielākoties savā nacionālā valodā. Arī asociācijas statūti īsti nav tikuši izstrādāti.

Visumā asociācijas darbība 20 gados ir izpaudusies galvenokārt kopējo Baltijas zinātņu vēstures konferenču organizēšanā, formālos un neformālos kontaktos. Daudzi nodomi, par kuriem bija runāts dibināšanas asamblejā 1990. gadā, nav tikuši īstenoti, piemēram, nav uzrakstīta kopēja Baltijas zinātņu centru vēsture. Zinātnes vēstures pētīšana joprojām ir amatierzinātnieku nodarbība. Ir arī grūtības ar savstarpējo informēšanos par pasākumiem un izdevumiem. Akcenti tiek likti uz vietējo zinātnes un augstākās izglītības iestāžu vēsturi, un šajā jomā neizpaliek panākumi, grāmatas iznākušas attiecīgo valstu valodās.

Atzīmējama igauņa Arvo Teringa teicamā monogrāfija par studentiem no Igaunijas un Latvijas ārzemju universitātēs 16.–18. gs. Referāta autors J. Stradiņš 2009. g. laidis klajā plašu grāmatu par zinātnes un augstākās izglītības sākumiem Latvijā (līdz 1862. g.), kurā iekļauti arī materiāli par Igauniju (ar kuru savulaik veidojās kopība Livonijas konfederācijas un *Ostseeprovinzen* ietvaros) un nedaudz par Lietuvu (tās ietekmēm Latgalē un Kurzemes hercogistē). Grāmata apbalvota ar Baltijas asamblejas 2010. gada balvu zinātnē. Medicīnas vēsturnieki arī no Lietuvas un Igaunijas piedalās "*Acta Medico-historica Rigensia*" izdošanā — nupat iznācis 9. sējums kopš 1991. g., ar kuru iepazīstināja arī Tallinas konferences dalībniekus (pavisam kopš 1957. gada izdoti 28 sējumi, turpinot "*Iz istoriji mediciny*" tradīciju). Igauniju zinātnes vēsturnieki patlaban beidz fundamentāla četršējumu Igaunijas zinātnieku biogrāfiskā leksikona sastādīšanu (klajā jau nākuši divi pirmie sējumi).

Pašreiz darbi par zinātņu vēsturi zināmā mērā rit pašplūsmā, uzkrājas faktu materiāls par dažādiem laikmetiem, taču vienojošu, visaptverošu lieldarbu kopējā Baltijas kontekstā ir maz.

Vairāki atzinumi par BZVA turpmākās darbības uzlabošanu tika izteikti gan J. Stradiņa lekcijā, gan debatēs. No BZVA dibinātājiem šajā, 2010. gada, konferencē klāt bija vienīgi J.A. Kriķstopaitis, H. un K. Martinsoni

un J. Stradiņš, taču arī jaunākās paaudzes kolēģi ieinteresēti ielūkojās nesēnajā pagātnē.

Konferences rezultātus atspoguļoja Igaunijas, Lietuvas un Latvijas periodiskajā presē, piem., igauņu laikrakstā "Sirp", aktīvs intervētājs bija laikraksta "Mokslo Lietuva" redaktors G. Zemlickas.

Tādā kārtā tika atzīmēta BZVA 20 gadu darbības atcere. Tika lemts kopējo darbu arī turpmāk veikt vienotas asociācijas ietvaros, kura Starptautiskās zinātņu vēstures un filozofijas savienības (IUHPS) zinātņu vēstures nodaļā pārstāvētu visas trīs Baltijas valstis, turpretī IUHPS zinātņu filozofijas nodaļā Igaunija izsacīja vēlmi gūt savu īpašu, Igaunijas pārstāvību, bez kaimiņu valstīm, un šo vēlmi klātesošie BZVFA dalībnieki akceptēja. Nolēma izveidot BZVFA mājaslapu un iedibināt kopīgu asociācijas apbalvojumu (medaļu vai diplomu) par izcilu pētījumu Baltijas zinātņu vēsturē, ko turpmāk pasniegtu katrā Baltijas zinātņu vēstures konferencē.

Igaunijas puse savas pilnvaras nodeva Lietuvai, kura 2012. g. paredzējusi sarīkot Viļņā 25. konferenci par tematu: "Muzeji kā zinātnes vēsturiskās pieredzes un audzināšanas avots. Par asociācijas prezidentu atkārtoti kļuvis J. A. Kriķstopaitis. Savukārt 26. konference varētu notikt Rīgā (vai Jelgavā) 2015. g., zināmā mērā saistībā ar Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības 200 gadu pastāvēšanas jubileju.

Baltijas zinātņu vēstures konferences

1. konference — Rīga, 1958. g. 6.–7. jūnijā;
2. konference — Tartu, 1959. g. 20.–21. janvārī;
3. konference — Viļņa, Kauņa, 1959. g. 30. novembrī—2. decembrī;
4. konference — Rīga, 1962. g. 27.–29. novembrī;
5. konference — Tartu, 1964. g. 18.–21. jūnijā;
6. konference — Viļņa, 1965. g. 26.–27. oktobrī;
7. konference — Rīga, 1968. g. 11.–13. decembrī;
8. konference — Tartu, 1970. g. 1.–3. jūlijā;
9. konference — Viļņa, 1972. g. 2.–4. novembrī;
10. konference — Rīga, Jelgava, 1975. g. 21.–23. aprīlī;

11. konference — Tallina — Tartu, 1977. g. 18.–21. oktobrī;
12. konference — Viļņa, 1979. g. 23.–26. oktobrī;
13. konference — Tartu, 1982. g. 17.–19. novembrī;
14. konference — Jūrmala — Rīga, 1985. g. 25.–28. februārī;
15. konference — Rīga, 1987. g. 29. septembrī — 1. oktobrī;
16. konference — Viļņa, 1991. g. 4.–6. oktobrī;
17. konference — Tartu, 1993. g. 4.–6. oktobrī;
18. konference — Rīga, 1996. g. 17.–19. janvārī;
19. konference — Viļņa, Kauņa, 1999. g. 15.–17. janvārī;
20. konference — Tartu, 2001. g. 30.–31. janvārī;
21. konference — Rīga, 2003. g. 13.–15. oktobrī;
22. konference — Viļņa, Kauņa, 2006. g. 5.–6. oktobrī;
23. konference — Rīga, 2008. g. 9.–10. oktobrī;
24. konference — Tallina, 2010. g. 8.–9. oktobrī;
25. konference — Viļņa, *in spe*, 2012.